

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

КОМІТЕТ НААУ
З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

ПРАКТИКА ЄСПЛ

З ПИТАНЬ
ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

ПРАКТИКА ЄСПЛ З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Рішення ЄСПЛ у справі «BEGIĆ ПРОТИ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ» (№2) (заява №16613/23) від 03.02.2026 стосується загальної заборони дискримінації, а саме неможливість балотуватися на посаду президента / віцепрезидента Федерації Боснії і Герцеговини без декларування належності до «конституційних народів» є дискримінацією, яка не має об'єктивного та розумного виправдання.....	4
Рішення ЄСПЛ у справі «ORTEGA ORTEGA ПРОТИ ІСПАНІЇ» (заява №27474/22) від 04.12.2025 стосується заборони дискримінації у поєднанні з правом на повагу до приватного життя, а саме звільнення працівниці після подання скарги про гендерну дискримінацію в оплаті праці було визнано таким, що підриває ефективність захисту від дискримінації.....	7
Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Kuruová and Horváthová v. Slovakia» (№29229/22) від 26.03.2026 стосується застосування статті 3 Конвенції у матеріальному та процесуальному аспектах, а також статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 у частині обов'язку держави забезпечити ефективне розслідування можливого расистського мотиву жорстокого поводження.....	9
Рішення ЄСПЛ у справі «D.A. and R.A. v. the United Kingdom» (заява №46692/19) від 17.03.2026 стосується заборони дискримінації у сфері соціального забезпечення.....	11
Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Petrov v. Republic of Moldova» (№001-248848) стосується застосування статті 3 Конвенції у матеріальному аспекті, а також статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 щодо заборони дискримінації, пов'язаної зі статусом особи, і статті 4 § 2 Конвенції у частині заборони примусової праці.....	19
Рішення Європейського суду з прав людини «Case of Koffi V. Bulgaria» (заява по. 95/24) стосується застосування статті 3 Конвенції у матеріальному та процесуальному аспектах, а також статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 у контексті можливого дискримінаційного мотиву насильства.....	21

Відповідальний редактор Дайджесту:

Вікторія Поліщук
e-mail: v.polishchuk@mail.unba.org.ua

Над дайджестом працювали:
Вікторія Поліщук та Валерія Долгоєр

Комітет НААУ з питань трудового права

Голова Комітету:
Вікторія Поліщук
e-mail: v.polishchuk@mail.unba.org.ua

Заступник голови Комітету:
Катерина Цвєткова
e-mail: k.tsvetkova@mail.unba.org.ua

ВСТУП

Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у сфері заборони дискримінації продовжує формувати сучасні стандарти захисту прав людини, які мають безпосереднє значення для правозастосування в Україні. Ця практика відображає еволюцію розуміння принципу рівності від формальної заборони різного ставлення до забезпечення реальної та ефективної рівності.

У новітній практиці ЄСПЛ наголошується на позитивних зобов'язаннях держави забезпечити ефективний захист від дискримінації, у тому числі у відносинах між приватними особами. Це обумовлює необхідність належного функціонування судової системи, здатної забезпечити реальне відновлення порушених прав.

З огляду на євроінтеграційний курс України зазначені підходи мають практичне значення для адвокатської діяльності, зокрема під час формування правової позиції, збирання доказів та застосування практики ЄСПЛ як джерела права.

Судова практика підтверджує, що поняття дискримінації підлягає широкому тлумаченню та охоплює не лише випадки прямого менш сприятливого ставлення, але й ситуації, коли формально нейтральні норми або практики призводять до непропорційно негативних наслідків для окремих груп осіб. Вирішальним є не намір суб'єкта, а наслідки застосування відповідного заходу.

У справах про дискримінацію ключове значення має спеціальний розподіл тягаря доказування. За умови встановлення заявником фактів, які дозволяють припустити наявність дискримінації, обов'язок доведення відсутності порушення покладається на відповідача. Такий підхід істотно впливає на стратегію ведення справи та визначає важливість належного формування первинної доказової бази.

ЄСПЛ послідовно підкреслює, що дискримінація за ознакою етнічного походження належить до найбільш серйозних форм порушення прав людини та потребує особливо суворої оцінки. У справі «Begić проти Боснії і Герцеговини» Суд дійшов висновку, що обмеження участі у виборчому процесі на підставі етнічної належності не має об'єктивного та розумного виправдання, навіть якщо воно передбачене національним законодавством. Цей підхід має значення для оцінки будь-яких обмежень політичних прав.

У трудових правовідносинах ЄСПЛ розвиває стандарт, відповідно до якого захист від дискримінації включає також заборону негативних заходів у відповідь на звернення особи зі скаргою про дискримінацію. У справі «Ortega Ortega проти Іспанії» Суд констатував, що звільнення працівниці після заявлення про гендерну дискримінацію підриває ефективність механізмів захисту та свідчить про невиконання державою позитивних зобов'язань. Окрему увагу у сучасній практиці приділено алгоритмічній дискримінації, яка виникає у зв'язку із застосуванням автоматизованих систем прийняття рішень. Такі системи можуть відтворювати або посилювати упередження, закладені у вихідних даних або алгоритмах, що ускладнює виявлення та доведення дискримінації.

Судова практика також визнає існування перехресної дискримінації, коли менш сприятливе ставлення обумовлене поєднанням кількох ознак. Такий підхід дозволяє більш повно оцінювати обставини справи та забезпечувати ефективний захист прав.

Загалом, практика ЄСПЛ формує підхід, за яким заборона дискримінації розглядається як дієвий інструмент захисту прав людини, що вимагає від судів активної ролі у встановленні обставин справи, належного застосування стандартів доказування та забезпечення ефективного судового захисту.

Рішення ЄСПЛ у справі «ВЕГІЇ ПРОТИ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ» (№2) (заява №16613/23) від 03.02.2026 стосується загальної заборони дискримінації, а саме неможливості балотуватися на посаду президента / віцепрезидента Федерації Боснії і Герцеговини без декларування належності до «конституційних народів» є дискримінацією, яка не має об'єктивного та розумного виправдання.

Факти справи. Заявник є високопоставленим чиновником Демократичного фронту та членом Палати представників Парламентської асамблеї Боснії та Герцеговини. Він не заявляє про приналежність до жодного з «конституційних народів» (осіб, які заявляють про приналежність до боснійців, хорватів та сербів) і, отже, належить до конституційної категорії «інші» (для отримання додаткової інформації про ці категорії див. «Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina» [GC], nos. 27996/06 та 34836/06, § 11, ECHR 2009).

«6. Троє делегатів до Палати народів Федерації, що належали до категорії «інші», висунули заявника на посаду президента / віцепрезидента Федерації. 2 лютого 2023 року Центральна виборча комісія відхилила його кандидатуру, оскільки вона не відповідає законодавчим вимогам. Слід зазначити, що заявника не висунули 11 делегатів, які належали до фракцій народів-засновників Палати народів Федерації, а сам заявник не заявляв про приналежність до жодного з народів-засновників».

Відтак Центральна виборча комісія відхилила її, оскільки він не був висунутий представниками «конституційних народів» і сам не декларував етнічну належність. Суд Боснії і Герцеговини підтримав це рішення. Конституційний суд визнав порушення за Протоколом №12 (дискримінація), але не застосував статтю 3 Протоколу №1.

Оцінка Суду

«30. Немає сумнівів, що державні органи не можуть подавати заяви через осіб, які їх складають або представляють (див. справу «Демірбаш та інші проти Туреччини» (рішення), №1093/08 та 18 інших, 9 листопада 2010 р.). З огляду на це Суд вважає, що права та свободи, на які посилається цей заявник, стосуються його особисто і не можуть бути приписані Парламентській асамблеї Боснії та Герцеговини як інституції (див. «Forcadell i Lluís та інші проти Іспанії» (рішення), №75147/17, § 19, 7 травня 2019 р.). Відповідно, заявник мав право подати цю скаргу.

31. Із цього випливає, що ця скарга є сумісною *ratione personae* з положеннями Конвенції у значенні статті 35 § 3 (а) Конвенції. Суд відхиляє заперечення, висунуте Урядом із цього приводу.

(b) Статус потерпілого (підстави, наведені урядом)

32. Відповідно до усталеної судової практики Суду, щоб претендувати на статус «потерпілого» від порушення прав, закріплених у Конвенції або протоколах до неї, особа повинна бути «безпосередньо зачеплена» спірним заходом. Отже, Конвенція не передбачає порушення колективного позову щодо тлумачення прав, викладених у ній, і не дозволяє заявникам скаржитися на положення національного законодавства лише тому, що вони вважають, не будучи безпосередньо зачепленими ним, що воно може суперечити Конвенції. Однак заявники можуть стверджувати, що закон порушує їхні права, за відсутності індивідуального заходу щодо його виконання, якщо вони належать до категорії осіб, які ризикують зазнати прямого впливу від законодавства, або якщо від них вимагається або змінити свою поведінку, або ризикувати бути притягнутими до відповідальності. З огляду на це, щоб заявник міг стверджувати, що є жертвою за таких обставин, він повинен надати обґрунтовані та переконливі докази ймовірності того, що відбудеться порушення, яке торкнеться його особисто; простих підозр або припущень у цьому відношенні недостатньо (див. справу *Kovačević*, згадану вище, §§ 166 – 171, з подальшими посиланнями).

33. Що стосується цієї справи, то хоча Центральна виборча комісія й відхилила висунення заявника, посилаючись на різні підстави (див. вище, п. 6), Конституційний суд визнав етнічну приналежність заявника вирішальною в цьому питанні (див. вище, п. 9). Дійсно, внутрішнє законодавство за своєю суттю виключає тих, хто не заявляє про приналежність до жодного з народів-засновників, таких як заявник, з участі у виборах на посади президента та віцепрезидентів Федерації. Текст статті IV.B.2 Конституції Федерації не залишає сумнівів із цього приводу (див. пункт 11 вище). Тому Суд не бачить підстав відходити від висновку Конституційного суду.

34. Щодо аргументу Уряду про те, що заявник, як член парламенту, міг би ініціювати будь-які законодавчі зміни, які він вважав за необхідні, Суд вважає його нерелевантним. Навіть припустивши, що члени Державного парламенту, такі як заявник, мали повноваження ініціювати зміни до конституцій суб'єктів, заявник явно не міг би прийняти такі поправки самостійно (порівняйте справу «Паша та Еркан Ерол проти Туреччини», №51358/99, §§ 19 – 22, 12 грудня 2006 р., у якій Суд постановив, що заявник не міг вважатися жертвою, оскільки він був частково відповідальним за передбачуване порушення).

35. Суд дійшов висновку, що заявник може вважати себе жертвою передбачуваного порушення у значенні статті 34 Конвенції. Тому він відхиляє заперечення, висунуте Урядом із цього приводу.

(с) Зловживання правом на індивідуальну скаргу

36. Стаття 35 § 3 (а) Конвенції дозволяє Суду визнати неприйнятним будь-яке індивідуальне звернення, яке він вважає «зловживанням правом на індивідуальне звернення», але застосування цього положення є «винятковим процесуальним заходом» (див. «Zambrano проти Франції» (рішення), №41994/21, § 33, 21 вересня 2021 р.). Суд постановив, що для встановлення такого «зловживання» з боку заявника відповідна поведінка має не лише явно суперечити меті права на подання скарги, а й перешкоджати належному функціонуванню Суду або належному проведенню розгляду справи в ньому (там само, § 34).

37. Що стосується конкретних тверджень Уряду, Суд уже розглядав, що подання заяви з метою публічності або політичної пропаганди саме собою не становить зловживання правом на подання заяви (див. «Lawless проти Ірландії», №332/57, звіт Комісії від 19 грудня 1959 р., Серія B, 1960-61, с. 50, та «Miroļubovs and Others v. Latvia», №798/05, § 65, 15 вересня 2009 р.; див. також справу Ковачевіч, цитовану вище, § 111, де Суд наголосив, що він ніколи не відмовлявся розглядати справу, подану до нього, лише тому, що вона мала політичні наслідки). Що ще важливіше, ніщо не вказує на те, що заявник мав безвідповідальне та легковажне ставлення до провадження, яке перебуває на розгляді в Суді (див. справу «Грузинська партія праці проти Грузії» (рішення), №9103/04, 22 травня 2007 р.), або що він навмисно намагався підірвати механізм Конвенції та функціонування Суду (на відміну від справи «Замбрано», цитованої вище, § 38).

38. Щодо зауважень заявника про те, що виконувач обов'язків уповноваженого не мав офіційних повноважень представляти уряд, Суд повторно зазначає, що скарга дійсно може бути відхилена як зловживання правом на подання петиції у значенні статті 35 § 3 (а) Конвенції, якщо заявник використовував особливо образливу, зневажливу, загрозливу або провокаційну мову – незалежно від того, чи це було спрямовано проти уряду-відповідача, його агента, органів влади держави-відповідача, самого Суду, його суддів, його Секретаріату або його членів. Однак недостатньо того, що мова заявника була різкою, полемічною або саркастичною; щоб вважатися зловживанням, вона повинна виходити за межі нормальної, громадянської та законної критики (див. «Zhdanov and Others v. Russia», №№12200/08 та 2 інші, § 80, 16 липня 2019 р.). Суд вважає, що зауваження заявника не перевищували допустимих меж настільки, щоб це виправдовувало відхилення заяви на цій підставі. Як і у справі Ковачевича (цитованій вище, § 136), Суд не вбачає проблеми як такої у запереченнях заявника щодо правового статусу виконувачів обов'язків агентів, з огляду на те, що повноваження виконувачів обов'язків агентів були предметом судового розгляду у національних судах та оскаржувалися різними високопосадовцями чи органами влади.

Уряд також посилався в цьому зв'язку на зауваження інших осіб (зокрема, заявника у справі «Ковачевич», згаданій вище). Однак самого заявника не можна вважати відповідальним за них. Суд ще раз наголошує, що пряма відповідальність заявника завжди має бути встановлена з достатньою впевненістю, а самої лише підозри недостатньо для відхилення заяви як зловживання правом на індивідуальне звернення відповідно до статті 35 § 3 Конвенції (див. справу «Замбрано», згадану вище, § 33).

39. Нарешті, три заяви, подані заявником до Суду, не є зловмисними і явно не створили для Суду зайвої роботи, несумісної з його реальними функціями відповідно до Конвенції (див. справу «Петровіч проти Сербії» (рішення), №56551/11, 18 жовтня 2011 р.).

40. З огляду на вищезазначене це заперечення, висунуте Урядом, також має бути відхилене.

В. Суть справи

47. Заявник стверджував, що його неправомочність балотуватися на посаду президента / віцепрезидента Федерації становила дискримінацію за ознакою його етнічного / національного походження.

49. Суд нагадує, що значення терміна «дискримінація» у статті 1 Протоколу №12 мало бути ідентичним тому, що міститься у статті 14 Конвенції (див. справу «Седжіч та Фінчі», цитовану вище, § 55). З огляду на це Суд не бачить підстав відходити від тлумачення поняття «дискримінація», сформованого у практиці щодо статті 14 Конвенції, у разі застосування цього ж терміна у статті 1 Протоколу №12.

50. Щоб питання підпадало під дію статті 14 Конвенції, має бути різниця у ставленні до осіб, які перебувають в аналогічних або відповідним чином схожих ситуаціях (див., серед багатьох інших авторитетних джерел, справу «Молла Салі проти Греції» [GC], №20452/14, § 133, 19 грудня 2018 р.). Різниця у ставленні до осіб, які перебувають в аналогічних або істотно схожих ситуаціях, вважатиметься дискримінаційною лише в тому випадку, якщо вона не має об'єктивного та розумного обґрунтування – іншими словами,

якщо вона не переслідує «законної мети» або якщо не існує «розумного співвідношення між застосованими засобами та метою, яку прагнуть досягти» (там само, § 135). Обсяг свободи розсуду Договірної Сторони у цій сфері буде варіюватися залежно від обставин, предмета та контексту (там само, § 136).

51. Дискримінація за етнічним походженням особи є особливо тяжким видом дискримінації і з огляду на її небезпечні наслідки вимагає від органів влади особливої пильності та рішучої реакції (див. справу «Начова та інші проти Болгарії» [Велика палата], №N°43577/98 та 43579/98, § 145, ECHR 2005-VII, та Sejdić та Finci, цитовані вище, § 43). Із цієї причини, коли різниця в поводженні ґрунтується на етнічній приналежності, поняття об'єктивного та розумного обґрунтування має тлумачитися якомога суворіше. Суд також постановив, що жодна різниця в поводженні, яка ґрунтується виключно або значною мірою на етнічному походженні особи, не може бути об'єктивно виправдана в сучасному демократичному суспільстві, побудованому на засадах плюралізму та поваги до різних культур (див. справу «Сейдич та Фінчі», згадану вище, § 44, з подальшими посиланнями).

52. У цій справі Конституційний суд визнав, що неможливість заявника брати участь у виборах президента та віцепрезидентів Федерації становила різницю на підставі етнічного походження та не мала об'єктивного та розумного обґрунтування (див. пункт 9 вище). Суд не бачить жодних підстав не погоджуватися з висновком Конституційного суду. Дійсно, він констатував порушення статті 1 Протоколу №12 у низці подібних справ (див., наприклад, справу «Седжіч та Фінчі», цитовану вище, §§ 52 – 56, та справу «Зорніч проти Боснії та Герцеговини», №3681/06, §§ 34 – 37, 15 липня 2014 р.).

53. Викладені вище міркування є достатніми для того, щоб Суд міг дійти висновку про порушення статті 1 Протоколу №12 до Конвенції.

Із цих причин Суд одногосло визнає скаргу за статтею 1 Протоколу №12 до Конвенції прийнятною, а решту заяви – непринятною; визнає, що мало місце порушення статті 1 Протоколу №12 до Конвенції; встановлює, що визнання порушення саме собою становить достатнє справедливе відшкодування за будь-яку моральну шкоду, заподіяну заявнику; визнає

(а) що держава-відповідач має виплатити заявнику протягом трьох місяців з дати набрання рішенням законної сили відповідно до статті 44 § 2 Конвенції 10 000 євро (десять тисяч євро), які мають бути перераховані у валюту держави-відповідача за курсом, що діятиме на дату виплати, плюс будь-які податки, які можуть бути покладені на заявника, щодо витрат та видатків;

(б) що з моменту закінчення вищезазначених трьох місяців і до моменту виплати на зазначену суму нараховуються прості відсотки за ставкою, що дорівнює граничній ставці кредитування Європейського центрального банку протягом періоду прострочення, збільшеній на три процентні пункти».

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Begić v. Bosnia and Herzegovina» (No. 2) має важливе значення для України, особливо в контексті забезпечення рівності політичних прав і недискримінації. Суд чітко підтвердив, що будь-які обмеження участі особи у виборчому процесі, засновані на ідентичності, зокрема етнічній належності, є несумісними з принципами демократичного суспільства, якщо вони не мають об'єктивного та розумного виправдання. Навіть якщо такі обмеження закріплені на рівні конституційних норм, це не звільняє державу від обов'язку забезпечувати реальну рівність прав.

ЄСПЛ наголошує, що навіть формально нейтральні правила можуть мати дискримінаційний ефект, якщо вони призводять до виключення певних категорій осіб із процесу прийняття рішень. У багатонаціональному суспільстві, яким є Україна, це набуває особливої ваги. Суд також підкреслив, що дискримінація за етнічною ознакою є однією з найбільш чутливих форм порушення прав людини і практично не може бути виправдана. У сучасних умовах, з огляду на війну, внутрішнє переміщення та необхідність збереження соціальної єдності, Україна має бути особливо обережною у формуванні політик, які можуть навіть опосередковано створювати нерівність. У підсумку справа Begić демонструє, що політичні права – це не привілей, який може бути обмежений політичними компромісами, а фундаментальна складова демократичного ладу.

Рішення ЄСПЛ у справі ORTEGA ORTEGA ПРОТИ ІСПАНІЇ (заява №27474/22) від 04.12.2025 стосується заборони дискримінації у поєднанні з правом на повагу до приватного життя, а саме звільнення працівниці після подання скарги про гендерну дискримінацію в оплаті праці було визнано таким, що підриває ефективність захисту від дискримінації.

Рішення ЄСПЛ у справі «Ortega Ortega v. Spain» є показовим для всієї європейської практики недискримінації у сфері праці, оскільки Суд розглянув не лише первинну дискримінацію щодо оплати праці, а й наслідки “постконфліктної” поведінки роботодавця: звільнення працівниці після того, як вона ініціювала (і фактично виграла) процес щодо дискримінації. Суд прямо підкреслив, що національні суди, підтримавши звільнення, не забезпечили належної “анти-репресійної” охорони, а отже, не виконали позитивних зобов'язань держави за ст. 14 у поєднанні зі ст. 8 Конвенції.

У цій справі Суд зауважує, що національні суди своїми рішеннями визнали факт дискримінації щодо заявниці за ознакою статі у сфері оплати праці (див. пункт 12 рішення). Таким чином, заявниця зазнала дискримінації, що призвело до порушення її права на рівність у професійній сфері, яке є невід'ємною частиною права на повагу до приватного життя.

Факти справи

Заявниця працювала у приватній компанії на керівній посаді та встановила, що її заробітна плата є нижчою ніж у чоловіків, які виконували аналогічні функції. З метою доведення дискримінації вона використала внутрішню інформацію щодо оплати праці інших працівників та звернулася зі скаргою до компетентних органів.

Після цього роботодавець звинуватив її у порушенні конфіденційності та правил захисту персональних даних і звільнив з роботи. Національні суди, визнавши факт дискримінації в оплаті праці, водночас підтримали законність звільнення заявниці.

З матеріалів рішення випливає, що заявниця працювала у компанії, пов'язаній з наданням адміністративних послуг, та обіймала посаду керівника фінансового напрямку, маючи доступ до даних про винагороди (payroll). У 2017 році вона ініціювала процедуру примирення / претензії щодо дискримінації за ознакою статі в оплаті праці, використовуючи (як доказ) дані про винагороди працівників.

Ключовим є те, що звільнення здійснила приватна компанія, але Суд зазначив, що ст. 14 може покладати на держави позитивні зобов'язання забезпечити недискримінацію і в горизонтальних відносинах між приватними особами, насамперед через належне функціонування судової системи та стандарти судового оцінювання.

У цій справі заходом, на який скаржиться заявниця, є її звільнення, яке, за її твердженнями, було репресалією за успішну скаргу про дискримінацію (стаття 14), тобто порушенням її права на ефективний захист.

У рамках своїх позитивних зобов'язань держава мала гарантувати існування відповідного механізму, який би унеможливив чи нівелював такі репресалії з боку роботодавця. Фактично йдеться про те, чи повинні національні суди були – в контексті спору між заявницею та її роботодавцем – надати їй посиленій захист з огляду на особливий статус її дій (захист від дискримінації) і тим самим забезпечити значущий ефект від раніше ухваленого рішення про дискримінацію.

Оцінка Суду

«30. Суд зазначає, що трудові відносини, включаючи питання звільнення, можуть становити частину приватного життя особи у розумінні статті 8 Конвенції (див., зокрема, «Bărbulescu v. Romania» [GC], №61496/08).

31. Відповідно, застосування дисциплінарних заходів, які впливають на професійну діяльність особи, підпадає під сферу захисту Конвенції, якщо такі заходи мають істотний вплив на її соціальну ідентичність та професійну репутацію.

(b) Статус потерпілої

32. Суд нагадує, що для визнання особи «потерпілою» необхідно встановити, що вона була безпосередньо зачеплена спірним заходом. У цій справі звільнення заявниці було прямим наслідком її дій щодо захисту своїх прав, що підтверджує її статус потерпілої.

33. Суд також враховує наявність причинно-наслідкового зв'язку між поданням скарги про дискримінацію та застосованими до заявниці санкціями.

(c) Суть справи

47. Заявниця стверджувала, що її звільнення становило форму репресії за подання скарги про гендерну дискримінацію.

48. Суд нагадує, що поняття «дискримінація» у статті 14 Конвенції охоплює ситуації, коли особа зазнає різного ставлення без об'єктивного та розумного виправдання (див. «Molla Sali v. Greece» [GC], №20452/14).

49. Різниця у ставленні є дискримінаційною, якщо вона не переслідує легітимної мети або якщо не існує розумного співвідношення між застосованими засобами та метою, якої прагнуть досягти.

50. Суд підкреслює, що дискримінація за ознакою статі є особливо серйозною формою порушення прав людини та потребує суворого контролю з боку держави (див. «Konstantin Markin v. Russia» [GC], №30078/06).

51. У цій справі Суд встановив, що звільнення заявниці було безпосередньо пов'язане з її спробою довести факт дискримінації. Така реакція роботодавця фактично позбавила заявницю ефективного захисту її прав.

52. Суд зазначає, що покарання особи за використання доказів, необхідних для доведення дискримінації, підриває саму сутність права на захист від дискримінації.

Викладені міркування є достатніми для висновку про порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8.

Із цих причин Суд визнав заяву прийнятною та встановив порушення Конвенції, зазначивши, що держава не забезпечила ефективний баланс між захистом конфіденційної інформації та правом заявниці на ефективний захист від дискримінації».

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ortega Ortega v. Spain» має важливе значення для України, зокрема у контексті забезпечення гендерної рівності та ефективного захисту трудових прав. Суд чітко підтвердив, що право на недискримінацію включає захист від будь-яких форм переслідування за його реалізацію.

ЄСПЛ наголошує, що навіть формальне визнання дискримінації не є достатнім, якщо особа зазнає негативних наслідків за спробу довести порушення. У сучасних умовах з урахуванням необхідності посилення гарантій рівності це рішення підкреслює обов'язок держави забезпечити реальний, а не декларативний захист прав людини.

У підсумку справа Ortega Ortega демонструє, що ефективний захист від дискримінації неможливий без гарантій від репресій, а будь-які санкції за подання відповідних скарг є несумісними з принципами Конвенції.

Посилання на рішення ЄСПЛ:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-247361>.

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Kuruová and Horváthová v. Slovakia» (№29229/22) від 26.03.2026 стосується застосування статті 3 Конвенції у матеріальному та процесуальному аспектах, а також статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 у частині обов'язку держави забезпечити ефективне розслідування можливого расистського мотиву жорстокого поводження.

Факт справи. Інцидент стався 23 липня 2019 року між заявницями – двома сестрами ромського походження – та працівниками поліції (§ 1). Подіям передувала сутичка в місцевому пабі за участю їх родичів, після чого заявниці прибули з'ясувати обставини виклику поліції (§ 2).

Після прибуття поліцейського патруля заявниць було затримано та доставлено до відділку, де вони перебували до наступного дня без відібрання пояснень (§ 3). У протоколах затримання вони були охарактеризовані як «група місцевих ромських жінок» (§ 3).

За твердженням заявниць, під час затримання до них було застосовано фізичну силу та висловлено образи з етнічним підтекстом (§ 4). Уряд це заперечував (§ 5).

Наступного дня після звільнення лікар зафіксував у заявниць тілесні ушкодження, які могли бути спричинені жорстоким поводженням з боку поліції (§ 6). Водночас експерт не виключив і альтернативну версію – випадкове падіння (§ 8).

Кримінальне провадження було розпочато, однак після проведення слідчих дій розслідування було зупинено через відсутність достатніх підстав для притягнення до відповідальності (§ 9), а скарги заявниць були відхилені (§ 10 – 11).

Заявниці звернулися до Суду, посилаючись на порушення статей 3 та 14 Конвенції (§ 12).

Суть справи 47. Заявниці стверджували, що під час їх затримання працівниками поліції до них було застосовано фізичну силу, що становило нелюдське та таке, що принижує гідність, поводження, а також що органи влади не забезпечили ефективного розслідування цих обставин. Вони також зазначали, що поводження з ними мало дискримінаційний характер з огляду на їх ромське походження.

48. Суд нагадує, що у статті 3 Конвенції закріплено одну з основоположних цінностей демократичного суспільства та забороняє катування, а також нелюдське чи таке, що принижує гідність, поводження або покарання. Навіть у найскладніших обставинах, таких як боротьба зі злочинністю, Конвенція забороняє таке поводження в абсолютному вимірі.

49. Суд також повторює, що у випадках, коли особа отримує тілесні ушкодження під час перебування під контролем державних органів, виникає презумпція відповідальності держави, і саме на державу покладається обов'язок надати правдоподібне пояснення їх походження. За відсутності такого пояснення Суд може дійти висновку про відповідальність держави за ці ушкодження.

50. У цій справі Суд встановив, що заявниці перебували під контролем поліції, що після звільнення у них були зафіксовані тілесні ушкодження, а також що відсутні докази того, що ці ушкодження існували до їх затримання. Уряд не надав переконливого альтернативного пояснення їх виникнення.

51. За таких обставин Суд доходить висновку, що тілесні ушкодження заявниць були спричинені під час перебування під контролем поліції, а отже, відповідальність за них покладається на державу.

52. Суд нагадує, що застосування сили до особи, яка перебуває під контролем правоохоронних органів, має бути суворо необхідним. Будь-яке застосування сили, яке не є необхідним, становить порушення статті 3 Конвенції.

53. З огляду на обставини справи, характер ушкоджень та відсутність доведення необхідності застосування сили Суд вважає, що заявниці зазнали нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження.

54. Відповідно, мало місце порушення статті 3 Конвенції у її матеріальному аспекті.

55. Щодо процесуального аспекту статті 3 Суд нагадує, що коли особа висуває обґрунтовану скаргу на жорстоке поводження з боку державних агентів, державні органи зобов'язані провести ефективне офіційне розслідування, яке має бути незалежним, оперативним, ретельним та здатним встановити винних осіб.

56. У цій справі Суд зазначає, що національні органи провели певні слідчі дії, однак не забезпечили належної ретельності розслідування, зокрема не надали належної оцінки доказам заявниць та значною мірою поклалися на версію подій, запропоновану працівниками поліції.

57. Крім того, розслідування було зупинене без встановлення винних осіб, незважаючи на наявність ідентифікованих поліцейських, причетних до подій.

58. За таких обставин Суд доходить висновку, що розслідування не відповідало вимогам ефективності.

59. Відповідно, мало місце порушення статті 3 Конвенції у її процесуальному аспекті.

60. Щодо статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 Суд нагадує, що коли існують ознаки можливого расистського мотиву, державні органи зобов'язані вжити всіх розумних заходів для встановлення, чи відіграла упередженість роль у відповідних подіях.

61. Суд зазначає, що заявниці послідовно стверджували про використання образливих висловлювань з етнічним підтекстом, а також що у матеріалах справи містилися формулювання, які могли свідчити про зневажливе ставлення до їх ромського походження.

62. За таких обставин існували достатні підстави для проведення розслідування можливого расистського мотиву.

63. Однак національні органи не здійснили належних дій для встановлення цього аспекту справи та не дослідили, чи відіграла етнічна упередженість роль у поводженні із заявницями.

64. Суд наголошує, що ігнорування можливого расистського мотиву є несумісним із зобов'язаннями держави за Конвенцією.

65. Відповідно, мало місце порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3.

Висновок. Європейський суд з прав людини встановив порушення статті 3 Конвенції у матеріальному та процесуальному аспектах, а також порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 3.

Суд підтвердив, що у випадках, коли особа отримує тілесні ушкодження під час перебування під контролем держави, саме держава несе підвищений обов'язок доведення відсутності порушення. Також підкреслено, що ефективне розслідування має включати перевірку можливого дискримінаційного мотиву. Формальне розслідування без реального встановлення обставин справи не відповідає стандартам Конвенції і саме собою становить порушення прав людини».

Особливого значення набуває підхід Суду до оцінки можливого мотиву ненависті. Суд виходить з того, що наявність ознак расової або етнічної упередженості покладає на державу обов'язок діяти активно, а не обмежуватися пасивною оцінкою доказів. Такий мотив не обов'язково має бути прямо доведений заявником, достатньо щоб він впливав із обставин справи, поведінки учасників або контексту подій. Ігнорування цих ознак означає невиконання позитивних зобов'язань держави.

У контексті України це рішення має прикладне значення для розслідування злочинів, вчинених з мотивів ненависті. Ідеться не лише про випадки відкритої дискримінації, а й про ситуації, де упередженість може проявлятися опосередковано. Практика Суду вимагає, щоб органи досудового розслідування перевіряли можливий дискримінаційний мотив як окремий елемент, а не як другорядну обставину. Необхідним є фіксування відповідних висловлювань, аналіз поведінки, оцінка контексту та з'ясування, чи могла упередженість вплинути на дії правопорушника.

Сам собою висновок про недоведеність мотиву ненависті не є достатнім, якщо слідство не здійснило всіх необхідних дій для його перевірки. Посилання на відсутність доказів без належної процесуальної активності свідчить про формальний підхід і не відповідає стандартам Конвенції.

З практичної точки зору це означає необхідність посилення інституційної спроможності правоохоронних органів, підготовки слідчих і прокурорів, а також впровадження чітких процедур документування дискримінаційних інцидентів. Окрему увагу слід приділяти мові ворожнечі, яка може бути важливим індикатором мотиву ненависті навіть у випадках, коли вона не супроводжується тяжкими наслідками.

У підсумку рішення формує підхід, за якого ефективне розслідування передбачає не лише встановлення факту насильства, а й з'ясування його можливих причин і мотивів. Це є ключовим елементом забезпечення реальної рівності та недискримінації у демократичному суспільстві.

Рішення ЄСПЛ у справі «D.A. and R.A. v. the United Kingdom» (заява №46692/19) від 17.03.2026 стосується заборони дискримінації у сфері соціального забезпечення.

Заявники – мати та її малолітня дитина скаржилися, що держава не звільнила одиноких батьків із дітьми віком до двох років від дії переглянутого ліміту соціальних виплат, хоча саме ця група стикалася з особливою перешкодою: відсутністю права на безкоштовний догляд за дитиною, без якого було значно важче виконати умову у 16 годин роботи на тиждень і, відповідно, вийти з-під дії ліміту.

Факти справи. У квітні 2013 року уряд запровадив вторинне законодавство, яке встановлювало обмеження у розмірі 26 000 британських фунтів стерлінгів («GBP») на рік на загальну суму соціальних виплат, які могли отримувати домогосподарства, крім тих, що склалися з одного дорослого («початкове обмеження виплат»). Обмеження не поширювалося на одиноких батьків, якщо одинокий батько чи мати, які претендували на виплати, працювали щонайменше 16 годин на тиждень.

У березні 2016 року уряд прийняв первинне законодавство, яким обмеження на виплату допомоги було зменшено до 23 000 фунтів стерлінгів на рік для домогосподарств, крім тих, що складаються з однієї дорослої особи, у Лондоні та до 20 000 фунтів стерлінгів для таких домогосподарств за межами Лондона («переглянуте обмеження на виплату допомоги»). Переглянуте обмеження на виплату допомоги набуло чинності 7 листопада 2016 року. Одинокі батьки, які працювали щонайменше 16 годин на тиждень, як і раніше, не підпадали під дію цього обмеження.

На момент подання цієї заяви уряд пропонував безкоштовний догляд за дітьми для всіх дітей віком від трьох до чотирьох років та деяких дітей віком два роки. Уряд не пропонував безкоштовного догляду за дітьми віком до двох років. Діти повинні були розпочати навчання на денній формі після досягнення п'ятирічного віку.

Перша заявниця є матір'ю другого заявника, який народився у червні 2017 року. Отже, у період із червня 2017 року по червень 2019 року перша заявниця була одинокою матір'ю дитини віком до двох років і підпадала під дію переглянутого обмеження розміру допомоги. Перша заявниця не мала права на будь-яку безкоштовну послугу з догляду за другою заявницею протягом цього періоду і тому стверджує, що їй було надмірно складно працювати 16 годин на тиждень, необхідних для звільнення від переглянутого обмеження розміру допомоги.

Позиція ЄСПЛ

«84. Суд зазначає, що стаття 14 доповнює інші матеріальні положення Конвенції та протоколів. Вона не має самостійного значення, оскільки застосовується виключно стосовно «реалізації прав і свобод», гарантованих у цих положеннях. Застосування статті 14 не обов'язково передбачає порушення одного з матеріальних прав, гарантованих у Конвенції. Таким чином, заборона дискримінації, передбачена у статті 14, виходить за межі користування правами та свободами, які Конвенція та протоколи вимагають від кожної держави гарантувати.

Вона застосовується також до тих додаткових прав, що підпадають під загальну сферу застосування будь-якої статті Конвенції, щодо яких держава добровільно вирішила забезпечити їх (див. справу «Карсон та інші проти Сполученого Королівства» [GC], №42184/05, § 63, ECHR 2010). Як наслідок, хоча ані стаття 1 Протоколу №1, ані стаття 8 не передбачають як такого права на отримання будь-яких виплат із соціального забезпечення, якщо держава все ж вирішує створити систему виплат, вона повинна зробити це у спосіб, сумісний зі статтею 14 (див. «Ваг проти Сполученого Королівства», №56328/07, § 40, ECHR 2011; «Stec та інші проти Сполученого Королівства» (рішення) [GC], №№65731/01 та 65900/01, § 55, ECHR 2005-X; та Beeler, цитована вище, § 61).

85. У статті 14 забороняється в межах гарантованих прав і свобод дискримінаційне поводження, що ґрунтується або зумовлюється особистими ознаками (або «статусом»), за якими особи або групи осіб відрізняються одна від одної. Хоча стаття 14 посилається на конкретні підстави, що становлять «статус», цей перелік є ілюстративним, а не вичерпним, про що свідчить (зокрема) включення до переліку фрази «будь-який інший статус». Словам «інший статус» (а тим більше французькому «toute autre situation») зазвичай надають широке тлумачення (див. «Clift проти Сполученого Королівства», №7205/07, § 56, 13 липня 2010 р., та справу «Карсон та інші», згадану вище, § 70), і їхнє тлумачення не обмежувалося ознаками, які є особистими в тому сенсі, що вони є вродженими або притаманними.

86. Як правило, для того щоб питання підпадало під дію статті 14, має існувати різниця у ставленні до осіб, які перебувають в аналогічних або відповідним чином схожих ситуаціях. Однак це не єдиний аспект заборони дискримінації, передбаченої у статті 14. Право не зазнавати дискримінації у користуванні правами, гарантованими в Конвенції, також застосовується, коли держави не застосовують різного підходу до осіб, ситуації яких суттєво відрізняються.

87. Різниця у ставленні до осіб, які перебувають у відповідних подібних ситуаціях, – або нездатність порізному ставитися до осіб, чії ситуації суттєво відрізняються, – є дискримінаційною та суперечить статті 14, якщо вона не має об'єктивного та розумного обґрунтування; іншими словами, якщо вона не переслідує законної мети або якщо не існує розумного співвідношення між застосованими засобами та метою, якої прагнуть досягти.

88. Договірна держава має певний простір для розсуду під час оцінювання питання обґрунтованості. Обсяг цього права на власний розсуд буде варіюватися залежно від обставин, предмета та контексту.

89. Характер статусу, на якому ґрунтується диференційоване ставлення, має велике значення для визначення обсягу межі (див. справу «Савіцкіс та інші проти Латвії» [GC], №49270/11, § 183, 9 червня 2022 р., та справу «Бах», цитовану вище, § 47). Межі дискреції є дуже вузькими, якщо розрізнення ґрунтується на вродженій або незмінній особистій характеристиці, такій як раса чи стать, або якщо воно ґрунтується виключно на підставі громадянства (див. справу «Савіцкіс та інші», згадану вище, § 183 та справи, на які там посилаються). Крім того, якщо обмеження основних прав застосовується до особливо вразливої групи в суспільстві, яка зазнала значної дискримінації в минулому (незалежно від того, чи є їхні характеристики вродженими чи незмінними), то межі розсуду держави є значно вузькими, і вона повинна мати дуже вагомий підстави для таких обмежень. Причиною такого підходу, який ставить під сумнів певні класифікації як такі, є те, що такі групи історично зазнавали упередженого ставлення з тривалими наслідками, що призводило до їхньої соціальної ізоляції. Таке упередження може спричиняти законодавчі стереотипи, які унеможливають індивідуальну оцінку їхніх здібностей та потреб. У минулому Суд визначив низку таких вразливих груп, які зазнавали різного ставлення через таку ознаку чи статус, як стать, сексуальна орієнтація, раса чи етнічна приналежність, розумові здібності чи інвалідність (див. справу «Кіютін», цитовану вище, § 63, справу «Губеріна проти Хорватії», №23682/13, § 73, 22 березня 2016 р. та справи, на які там посилаються).

90. У контексті статті 1 Протоколу №1 Суд постановив, що у питаннях, які стосуються загальних заходів економічної або соціальної стратегії, держави зазвичай користуються широким правом на власний розсуд відповідно до Конвенції. Завдяки безпосередньому знанню свого суспільства та його потреб національні органи влади, як правило, мають кращі можливості, ніж міжнародний суддя, оцінювати, що відповідає суспільним інтересам з соціальної чи економічної точки зору, і Суд, як правило, поважатиме вибір законодавця щодо політики, якщо він не є «очевидно позбавленим розумних підстав» (див. справу «Савіцкіс та інші», цитовану вище, § 184 та справи, на які там посилаються). Суд також посилався на критерій «явно без розумних підстав» у контексті статті 8.

91. З іншого боку, як підкреслив Суд у контексті статті 14 у поєднанні зі статтею 1 Протоколу №1, хоча межі розсуду в контексті загальних заходів економічної або соціальної політики є, в принципі, широкими, такі заходи все ж повинні реалізовуватися таким чином, щоб не порушувати заборону дискримінації, встановлену в Конвенції, та відповідати вимозі пропорційності. Отже, у цьому контексті Суд зазвичай обмежував своє визнання необхідності поважати політичний вибір законодавця як такого, що не є «очевидно позбавленим розумних підстав», тими обставинами, коли передбачувана різниця в поводженні була наслідком перехідного заходу, що становив частину схеми, реалізованої з метою виправлення нерівності («коригувальний перехідний захід»).

92. Крім того, Суд нагадує, що під час оцінювання пропорційності загального заходу особливе значення має якість парламентського та судового контролю необхідності такого заходу, зокрема для застосування відповідного простору для розсуду.

(b) Застосування принципів до цієї справи

(i) Чи мали заявники «статус» у розумінні статті 14 Конвенції

94. У цій справі поводження, на яке скаржаться заявники, не підпадає під жодну з конкретних підстав, перелічених у статті 14. Заявники стверджували, що вони мали «інший статус» у значенні статті 14 як – у випадку першого заявника – самотній батько з дитиною віком до двох років, або – у випадку другого заявника – дитина віком до двох років з самотнім батьком (разом – «група заявників»).

95. Як пояснено вище, словам «інший статус» зазвичай надається широке значення, і їхнє тлумачення не обмежується ознаками, які є особистими в тому сенсі, що вони є вродженими або притаманними. Суд також раніше визнавав дискримінацію на підставі поєднання ознак (див. справу «B.S. проти Іспанії», №47159/08, §§ 62 – 63, 24 липня 2012 р.), а також визнавав, що заявники мають «інший статус», незважаючи на те, що цей статус має тимчасовий характер. Крім того, як визнано у справі Clift (зазначеній вище, § 60), уявлення про те, що «статус» заявника повинен мати самостійне значення, відокремлене від заявленої дискримінації, не знаходить чіткої підтримки у практиці Суду.

96. Відповідно, Суд дійшов висновку, що заявники мали «інший статус» у значенні статті 14 Конвенції. Однак він зазначає, що питання «статусу» не розглядається окремо від інших аспектів розслідування дискримінації. Зокрема, як пояснюється далі, характер статусу заявника може впливати на межі свободи розсуду, що надаються Договірній державі під час оцінювання того, чи є різниця в поводженні (або відсутність такого поводження) виправданою об'єктивними та розумними підставами.

(ii) Чи ухилився уряд від диференційованого ставлення до осіб, ситуація яких була істотно відмінною

97. Суд нагадує, що уряд передбачив певні винятки щодо застосування переглянутого обмеження розміру соціальних виплат. Зокрема, отримувачі виплат могли уникнути наслідків цього обмеження, якщо вони працювали щонайменше 16 годин на тиждень.

Однак, як визнав лорд Вілсон у Верховному суді, самотні батьки дітей віком до п'яти років – тобто дітей, які ще не навчалися за програмою обов'язкової повної денної форми навчання і які, з огляду на свій юний вік, були особливо залежними від своїх основних опікунів – імовірно, стикалися з більшими труднощами у працевлаштуванні на 16 годин на тиждень, ніж інші особи, на яких поширювався переглянутий ліміт допомоги, такі як самотні батьки з дітьми, які навчаються за програмою повної денної форми навчання, та подружні пари з дітьми будь-якого віку.

98. Ця складність була особливо відчутною для самотніх батьків дітей віком до двох років (тобто тих, хто перебував у становищі першого заявника), оскільки вони не мали права на жодну безкоштовну послугу з догляду за дітьми. Натомість усі самотні батьки дітей віком три та чотири роки, а також деякі самотні батьки дітей віком два роки мали право на 15 годин безкоштовного догляду за дітьми на тиждень; працюючі самотні батьки дітей віком три та чотири роки мали право на 30 годин безкоштовного догляду за дітьми на тиждень. Суд вважає, що, як наслідок, самотні батьки дітей віком до двох років стикалися зі значною додатковою перешкодою для можливості працювати 16 годин на тиждень і, таким чином, уникнути наслідків переглянутого обмеження розміру допомоги. Це є фактором, який відрізняв самотніх батьків дітей віком до двох років – а, з огляду на взаємопов'язаний характер позовів першого та другого заявників, зазначених у пункті 64 вище, дітей віком до двох років, які виховуються самотніми батьками, – від усіх інших осіб, на яких поширюється обмеження, і робив це значною мірою.

Суд вважає, що на дату подання цієї заяви групи заявників перебували у значно відмінному становищі порівняно із загальною масою осіб, на яких поширювався переглянутий ліміт виплат. Суд зазначає, що після подання цієї заяви та надання сторонами своїх зауважень уряд почав поступово розширювати доступність безкоштовного догляду за дітьми для працюючих батьків малолітніх дітей, які відповідають критеріям.

Зокрема, з 1 вересня 2025 року батьки, які працюють в Англії та мають дітей віком не менше дев'яти місяців, отримали право на 30 годин безкоштовного догляду за дітьми на тиждень. Однак Суд зазначає, що непрацюючі батьки дітей віком до двох років, як і раніше, не мали права на безкоштовний догляд за дітьми (на відміну від деяких непрацюючих батьків дітей віком два роки та всіх непрацюючих батьків дітей віком три та чотири роки). З огляду на це, а також за відсутності заяв сторін щодо останніх подій Суд виходитиме з того, що групи заявників залишаються у значно відмінній ситуації для цілей статті 14 Конвенції.

(iii) Чи було об'єктивно та розумно виправдано те, що уряд не звільнив групи заявників від наслідків переглянутого обмеження розміру допомоги

(α) Попередні зауваження

101. У своїх зауваженнях уряд посилався на справедливість, стимулювання до праці та економію бюджетних коштів як на легітимні цілі, що переслідуються переглянутим обмеженням розміру виплат. Заявники не заперечували, що переглянуте обмеження розміру виплат загалом могло переслідувати легітимні цілі, але стверджували, що відмова надати заявникам інше ставлення не була об'єктивно та розумно виправданою. Отже, Суд зосередиться на питанні, чи існував розумний зв'язок пропорційності, з одного боку, між тим, що уряд не звільнив одиноких батьків дітей віком до двох років від застосування переглянутого обмеження розміру допомоги (застосовані засоби), та, з іншого – цілями справедливості, стимулювання до праці та економії бюджетних коштів (цілі, яких прагнули досягти).

(β) Міркування, що мають значення для оцінки пропорційності Судом

102. З огляду на аргументи сторін та загальні принципи, викладені вище, Суд вважає за необхідне провести більш детальний аналіз різних відповідних міркувань, які він врахує під час проведення оцінки пропорційності в конкретних обставинах цієї справи.

• Статус та межі свободи розсуду

103. Суд насамперед зазначає, що характер статусу, на якому ґрунтується передбачувана дискримінація, має особливе значення для визначення меж свободи розсуду (див. пункт 89 вище). У цій справі кожен зі статусів заявників (статус першого заявника як одинокого батька дитини віком до двох років та статус другого заявника як дитини віком до двох років, яка має одинокого батька) ґрунтується на поєднанні ознак, які не є ні вродженими, ні незмінними (порівняйте справу «Савіцкіс та інші», цитовану вище, § 183, як підсумовано у пункті 89 вище). Крім того, Суд не може на підставі наданих йому доказів дійти висновку, що групи заявників належать до окремих груп, які історично зазнавали упередженого ставлення з тривалими наслідками, що призвело до їх соціальної ізоляції, тож незалежно від того, чи є їхні характеристики вродженими чи незмінними, у цій справі слід застосовувати особливо вузький діапазон оціночного права. Суд зазначає із цього приводу, що, хоча становище першого заявника як одинокого батька дитини віком до двох років може спричиняти певні практичні вразливості, у цій справі не йдеться про жодні твердження щодо непрямої дискримінації за ознакою статі. За цих обставин Суд доходить висновку, що уряд не зобов'язаний наводити «дуже вагомні причини» для того, щоб не ставитися до груп заявників по-різному.

• Загальні заходи економічної або соціальної стратегії та межі свободи розсуду

104. Крім того, Суд зазначає, що у цій справі йдеться про загальний захід соціально-економічної політики. У такому контексті межі розсуду, надані Договірним державам відповідно до Конвенції, є, в принципі, широкими. Це особливо стосується випадків, коли уряд не зобов'язаний наводити «дуже вагомні причини» того, що він не застосовує до груп заявників різного підходу.

105. Суд раніше зазначав у контексті статті 1 Протоколу №1 та статті 8, що він, як правило, поважатиме вибір законодавця щодо питань, що стосуються загальних заходів економічної або соціальної стратегії, якщо тільки цей вибір не є «очевидно позбавленим розумних підстав» (справа «Савіцкіс та інші», згадана вище, § 184; *Dubská та Křežová*, цитовані вище, § 179; та *Khoroshenko*, цитовані вище, § 120: див. пункт 90 вище). Однак Велика палата у справі «Савіцкіс та інші» зазначила, що застосування Судом критерію «явно без розумних підстав» у контексті статті 14 у поєднанні зі статтею 1 Протоколу №1 зазвичай обмежувалося обставинами, коли передбачувана різниця в поведженні була наслідком виправного перехідного заходу. Між сторонами існує спір щодо того, чи слід застосовувати критерій «явно без розумних підстав» до фактів цієї справи, яка не стосується коригувальних перехідних заходів. Отже, Суд вважає за необхідне детальніше розглянути свою судову практику щодо критерію «явно без розумних підстав».

106. Велика палата у справі «Савіцкіс та інші», на підтвердження свого зауваження щодо більш обмежених обставин, за яких стандарт «явно без розумних підстав» застосовувався у контексті статті 14, посилалася на справи «Стек та інші», цитовані вище у пункті 88, §§ 61 – 66, «Британське товариство допомоги гуркхам та інші проти Сполученого Королівства», №44818/11, § 81, 15 вересня 2016 р., та у справі «Дж.Д. та А. проти Сполученого Королівства», згаданій вище, § 88. Справи «Стек та інші» та «Британське товариство допомоги гуркхам та інші» стосувалися політик, що впливали з виправних перехідних заходів, у яких Суд застосовував критерій «очевидно без розумних підстав» і не встановив порушення Конвенції за статтею 14 у поєднанні зі статтею 1 Протоколу №1 (див. справу «Стек та інші» у §§ 61, 64, 66 та у справі «Британське товариство допомоги гуркхам та інші» у §§ 81 – 82, 87). Натомість у справі «Дж.Д. та А. проти Сполученого Королівства» (справа, що стосувалася нібито дискримінації за ознакою інвалідності та статі) Суд застосовував суворіший стандарт перегляду поза контекстом виправних перехідних заходів, визнавши порушення стосовно одного із заявників відповідно до статті 14 у поєднанні зі статтею 1 Протоколу №1.

У самій справі «Савіцкіс та інші» (справа, що стосувалася нібито дискримінації за ознакою громадянства) Суд не застосовував критерій «очевидно без розумних підстав» поза контекстом виправних перехідних заходів, але визнав, що з огляду на обставини справи доцільним є широкий простір для оцінки. Саме на підставі рішення Суду у справі «Дж.Д. та А. проти Сполученого Королівства» заявники оскаржували застосовність критерію «очевидно без розумних підстав» у цій справі.

107. Однак Суд зазначає, що у справах «Дж.Д. та А. проти Сполученого Королівства» та «Савіцкіс та інші» (у яких Суд не застосовував критерій «очевидно без розумних підстав» поза контекстом виправних перехідних заходів) ішлося про статуси, для виправдання відмінного ставлення до яких держава-відповідач мала навести «дуже вагомні підстави». І навпаки, у справах, де від держави-відповідача не вимагалось наводити «дуже вагомні причини», Суд застосовував критерій «явно без розумних підстав» поза контекстом виправних перехідних заходів. Так, у справі «Стуммер проти Австрії» [GC], №37452/02, § 109, ECHR 2011; «Попович та інші проти Сербії», №№26944/13 та 3 інших, § 78, 30 червня 2020 р., та у справі Шалтіните проти Литви, №32934/19, § 79, 26 жовтня 2021 р., Суд дійшов висновку, що політичні рішення, які розглядалися в кожній справі – жодне з яких не було результатом перехідної міри, що є частиною схеми, реалізованої з метою виправлення нерівності – не можна було розглядати як «очевидно позбавлені розумного підґрунтя» і, отже, не суперечили статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 1 Протоколу №1.

108. У світлі наведеного вище аналізу Суд вважає, що критерій «очевидно без розумних підстав» може застосовуватися поза контекстом виправних перехідних заходів, коли держава-відповідач не зобов'язана наводити «дуже вагомні причини» для виправдання різниці в поведженні або відмови від такого поведження.

109. Наостанок Суд зазначає, що переглянута межа виплат була предметом значного законодавчого та судового контролю на національному рівні. Він був прийнятий після розгляду обома палатами парламенту, у тому числі парламентарями, які заслухали свідчення зацікавлених сторін щодо впливу обмеження на одиноких батьків з маленькими дітьми та які спеціально розглянули пропозицію про звільнення осіб, які доглядають за дітьми віком до двох років, від застосування переглянутого обмеження розміру допомоги. Вплив переглянутого обмеження розміру допомоги на права заявників, передбачені у Конвенції, був згодом детально оцінений Високим судом, Апеляційним судом та колегією із семи суддів Верховного суду. Такі фактори ще більше підкреслюють доцільність надання уряду широкого простору для розсуду в цій справі. Крім того, хоча низка рекомендацій Спеціального комітету щодо обмеження розміру допомоги не була прийнята, уряд ретельно розглянув висновки цього комітету.

• Найкращі інтереси дитини

110. Суд нагадує, що під час визначення значення термінів та понять у тексті Конвенції він повинен враховувати відповідні елементи міжнародного права. Цей принцип відображає загальне правило тлумачення, передбачене у статті 31 Віденської конвенції. Суд зазначає в цьому зв'язку, що переглянута межа виплат є заходом, який стосується дітей, навіть якщо й опосередковано, та визнає, що існує широкий консенсус, у тому числі в міжнародному праві, на підтримку ідеї, що в усіх рішеннях, що стосуються дітей, їхні найкращі інтереси мають першочергове значення (див. «Strand Lobben та інші проти Норвегії» [GC], №37283/13, § 204, 10 вересня 2019 р.). Тому Суд вважає за доцільне враховувати найкращі інтереси дитини під час оцінювання пропорційності у цій справі. Він також зазначає, що запровадження переглянутого обмеження розміру допомоги активно обґрунтовувалося посиланням на найкращі інтереси дитини під час парламентського процесу (див. пункт 35 вище).

(γ) Оцінка пропорційності

111. Суд насамперед зазначає, що, хоча заявники та Спеціальний комітет стверджували, що ефективність обмеження як стимулу до працевлаштування була обмеженою, не заперечувалося, що уряд довів наявність причинно-наслідкового зв'язку – хай навіть незначного – між введенням обмеження на розмір допомоги та працевлаштуванням домогосподарств, на які поширювалося це обмеження. У будь-якому разі стимулювання до праці не було єдиною метою політики уряду. Зокрема, обмеження було введено для досягнення справедливості між отримувачами допомоги та платниками податків з огляду на необхідність збереження довіри громадськості до системи допомоги. Хоча заявники та Спеціальний комітет стверджували, що мета забезпечення справедливості була хибною, оскільки сім'ї, які працюють, і так перебувають у кращому матеріальному становищі, а обмеження не враховувало додаткових виплат, які можуть отримувати сім'ї, що працюють, Суд вважає, що конкретний рівень, на якому було встановлено обмеження на виплати, належав до сфери дискреційних повноважень уряду.

112. По-друге, Суд нагадує, що під час ухвалення законопроекту 2015 року в парламенті уряд врахував вплив переглянутого обмеження розміру виплат на домогосподарства з маленькими дітьми. Особливо слід зазначити, що пропозиція звільнити осіб, які доглядають за дітьми віком до двох років (включно з одинокими батьками), від застосування обмеження, мотивована саме тим, що такі особи стикаються з особливими перешкодами у працевлаштуванні, була відхилена Палатою громад. Інші поправки в Палаті лордів, спрямовані на виключення певних батьків малолітніх дітей та виплат, пов'язаних з дітьми, з-під дії обмеження, були або відхилені, або відкликані. У відповідь на поправки та занепокоєння, висловлені під час парламентського процесу щодо впливу переглянутого обмеження розміру допомоги на батьків з маленькими дітьми, уряд висловив думку, що в загальних інтересах дітей лежить те, щоб батьки працювали, і що робота залишається найпевнішим шляхом виходу з бідності, зазначивши, крім того, що скорочення витрат на соціальне забезпечення дозволить уряду захистити видатки на освіту,

догляд за дітьми та охорону здоров'я, що зі свого боку матиме позитивний вплив на дітей та їхні найкращі інтереси.

113. По-третє, Суд зазначає, що, хоча на момент подання цієї заяви уряд не надавав безкоштовного догляду за дітьми самотнім батькам дітей віком до двох років, заявникам була доступна інша державна підтримка, пов'язана з доглядом за дітьми. Самотні батьки, які працювали щонайменше 16 годин на тиждень, могли отримати відшкодування до 70 % витрат на догляд за дітьми, що підлягають відшкодуванню, до певної межі, а самотні батьки, які отримували універсальний кредит і мали оплачувану роботу або пропозицію про оплачувану роботу, могли отримати відшкодування до 85 % витрат, що підлягають відшкодуванню, до певної межі, незалежно від точної кількості відпрацьованих годин. Суд також зазначає, що уряд надав фінансову підтримку заявникам, на яких поширюється обмеження розміру допомоги, яка не залежала від того, чи працюють отримувачі. Уряд почав виділяти кошти ДНР для підтримки заявників, на яких поширюється обмеження розміру допомоги, приблизно у 2013 році та збільшив суму фінансування ДНР для заявників, на яких поширюється обмеження розміру допомоги, у 2017 році, щоб відобразити той факт, що переглянуте обмеження розміру допомоги було нижчим за початкове обмеження розміру допомоги. Під час дебатів у Парламенті уряд зазначив, що фінансування ДНР було доступним для вирішення складних випадків, таких як випадки, що стосуються батьків з маленькими дітьми. Крім того, на момент ухвалення рішення Верховного суду та подання зауважень уряду, урядові рекомендації конкретно зазначали домогосподарства з дітьми віком до двох років – для яких догляд за дітьми міг становити перешкоду для працевлаштування – як можливих одержувачів фінансування ДНР.

114. Нарешті, Суд зазначає, що після подання цієї заяви та надання сторонами своїх зауважень уряд запровадив безкоштовний догляд за дітьми для працюючих батьків дітей віком до двох років, які відповідають критеріям. Хоча ця послуга не доступна для батьків, які не працюють, Суд вважає, що розширення урядом надання безкоштовного догляду за дітьми для батьків дуже маленьких дітей ще більше пом'якшило б наслідки переглянутого обмеження розміру допомоги, яке застосовувалося до груп заявників.

115. З огляду на вищезазначені міркування Суд вважає, що рішення уряду не звільняти групи заявників від переглянутого обмеження розміру допомоги не було «очевидно позбавленим розумних підстав» і було питанням, яке в цій справі належало до широкого кола розсуду уряду.

116. Відповідно, Суд дійшов висновку, що порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 1 Протоколу №1 та/або статтею 8 Конвенції не було».

Значення цього рішення полягає у двох взаємопов'язаних сигналах. По-перше, ЄСПЛ підтвердив, що у справах про соціальні виплати можлива повноцінна антидискримінаційна перевірка, а особливе становище самотніх батьків і малолітніх дітей може становити «інший статус» для цілей статті 14. По-друге, Суд водночас наголосив на дуже широкому просторі розсуду держав у питаннях соціально-економічної політики, особливо коли така політика вже пройшла інтенсивне парламентське та судове обговорення всередині країни.

Для України це рішення є важливим насамперед як орієнтир для оцінки соціальної політики крізь призму недискримінації. Воно показує, що сама наявність непропорційного впливу на вразливу групу ще не гарантує встановлення порушення Конвенції. Водночас держава повинна бути здатною продемонструвати, що вона справді врахувала становище такої групи, інтереси дитини, наявні перешкоди для працевлаштування та компенсаторні механізми підтримки. Саме якість цього аналізу і визначатиме, чи збережеться для держави широкий простір розсуду, чи Суд перейде до жорсткішої оцінки.

Заборона жорстокого поводження, дискримінації та обов'язок держави захищати вразливих осіб у місцях несвободи: стандарти ЄСПЛ

Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Petrov v. Republic of Moldova» (№001-248848) стосується застосування статті 3 Конвенції у матеріальному аспекті, а також статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 щодо заборони дискримінації, пов'язаної зі статусом особи, і статті 4 § 2 Конвенції у частині заборони примусової праці. Суд досліджує позитивні зобов'язання держави щодо захисту особи, яка перебуває у вразливому становищі в умовах неформальної ієрархії серед ув'язнених, а також обов'язок забезпечити рівний захист прав у місцях позбавлення волі.

Факти справи

Заявник відбував покарання у місцях позбавлення волі в Республіці Молдова, де існувала усталена неформальна ієрархія серед ув'язнених. У межах цієї ієрархії заявник був віднесений до категорії так званих «парій», що визначало його нижчий статус серед інших ув'язнених. У зв'язку із цим заявник зазнавав систематичного принизливого поводження з боку інших ув'язнених, зокрема був ізольований від доступу до базових ресурсів, змушений виконувати принизливі та тяжкі роботи, а також піддавався соціальній сегрегації.

За твердженням заявника, такі умови утримання були відомі адміністрації установи виконання покарань, однак ефективних заходів для його захисту вжито не було. Водночас виконання заявником певних робіт відбувалося за мовчазної згоди або за участю адміністрації.

Заявник скаржився, що держава не забезпечила належного захисту від жорстокого та такого, що принижує гідність, поводження, а також допустила дискримінаційне ставлення та примусову працю у зв'язку з його становищем у неформальній ієрархії серед ув'язнених.

«6. Система «каст», яка існує у в'язницях Республіки Молдова, пов'язана з неформальною ієрархією серед ув'язнених і є спадщиною радянського періоду, що збереглася після здобуття незалежності Республікою Молдова (див. розділ 1.3 дослідження, згаданого у пункті 34 нижче). Подібні системи описані також у рішеннях ЄСПЛ у справах «S.P. та інші проти Росії» (№36463/11 та інші, §§ 5 – 10, 2 травня 2023 року) та «D проти Латвії» (№76680/17, § 6, 11 січня 2024 року). Вони ґрунтуються щонайменше на трьох «кастах»: групі на вершині неформальної ієрархії, середній касті, до якої належить більшість ув'язнених, та нижчій «касті», так званих «парій».

Оцінка Суду

47. Суд нагадує, що стаття 3 Конвенції забороняє нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження, і ця заборона має абсолютний характер. Держава зобов'язана забезпечити особам, які перебувають під її контролем, умови, сумісні з повагою до людської гідності.

48. Суд також підкреслює, що особи, позбавлені волі, перебувають у вразливому становищі, а тому на державу покладається позитивний обов'язок захищати їх не лише від дій державних агентів, але й від жорстокого поводження з боку інших ув'язнених.

49. У цій справі Суд встановив, що заявник був віднесений до категорії так званих «парій» у межах неформальної ієрархії серед ув'язнених, що зумовлювало його ізольоване становище, обмеження доступу до базових ресурсів та примушення до виконання принизливих робіт.

50. Суд зазначає, що така практика мала системний характер і була добре відома адміністрації пенітенціарних установ, а отже, органи влади не могли не усвідомлювати ризики, яким піддавався заявник.

51. Попри це держава не вжила належних та достатніх заходів для запобігання жорстокому поводженню та захисту заявника від дискримінаційних практик у межах неформальної ієрархії.

52. Суд доходить висновку, що сукупність умов тримання заявника виходила за межі неминучих страждань, пов'язаних із позбавленням волі, і становила таке, що принижує гідність, поводження.

Відповідно, мало місце порушення статті 3 Конвенції у її матеріальному аспекті.

54. Щодо статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 Суд нагадує, що дискримінація має місце тоді, коли особи у подібній ситуації зазнають різного ставлення без об'єктивного та розумного обґрунтування.

55. Суд підкреслює, що поняття «інша ситуація» охоплює також соціальний статус особи, зокрема її становище у неформальній ієрархії серед ув'язнених.

56. У цій справі заявник зазнав гіршого ставлення саме через його належність до категорії «парій», що проявлялося у сегрегації, обмеженні доступу до ресурсів та покладенні на нього принизливих обов'язків.

57. Суд зазначає, що держава була обізнана про дискримінаційний характер цієї системи, однак не вжила ефективних заходів для її усунення.

58. За таких обставин різниця у ставленні до заявника не мала об'єктивного та розумного обґрунтування.

59. Відповідно, мало місце порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3.

60. Щодо статті 4 § 2 Конвенції Суд нагадує, що забороняється примусова або обов'язкова праця, за винятком роботи, яка є звичайною складовою режиму тримання під вартою.

61. Суд встановив, що роботи, які виконував заявник, не були частиною звичайних обов'язків ув'язненого, а були нав'язані йому іншими ув'язненими у зв'язку з його статусом, за мовчазної згоди адміністрації.

62. Ці роботи супроводжувалися елементами фізичного та психологічного примусу і не можуть вважатися допустимими у розумінні Конвенції.

63. Суд доходить висновку, що держава не виконала свого позитивного обов'язку щодо захисту заявника від примусової праці.

64. Відповідно, мало місце порушення статті 4 § 2 Конвенції.

65. Таким чином, Суд встановив, що держава не забезпечила належного захисту заявника від принизливого поводження, дискримінації та примусової праці, попри очевидність і відомість цих ризиків для органів влади».

Висновки

Рішення Європейського суду з прав людини має важливе значення для України у контексті забезпечення прав осіб, позбавлених волі, зокрема щодо обов'язку держави протидіяти неформальним ієрархіям у місцях несвободи.

Суд чітко підтвердив, що держава несе відповідальність не лише за дії своїх органів, але й за ситуації, коли жорстоке або принизливе поводження здійснюється іншими ув'язненими, якщо органи влади знали або повинні були знати про такі ризики та не вжили належних заходів. Для України це означає необхідність системного контролю за умовами тримання та реальним становищем ув'язнених, а не лише формального дотримання стандартів.

Рішення також є важливим у частині застосування статті 14 Конвенції, оскільки Суд визнав, що дискримінація може ґрунтуватися на «іншій ознаці», зокрема на неформальному статусі особи. Це розширює підходи до розуміння дискримінації в українській практиці та може застосовуватися до випадків прихованих або інституційних форм нерівного ставлення.

Окреме значення має підхід Суду до примусової праці. Суд підтвердив, що роботи, які не є частиною законного режиму відбування покарання та супроводжуються примусом, становлять порушення Конвенції. Для України це означає необхідність чіткого розмежування між допустимою працею ув'язнених і примусовою працею, що виникає внаслідок неформальних практик. Крім того, Суд звернув увагу на системний характер проблеми неформальних ієрархій у пенітенціарних установах. Це означає, що держави повинні вживати не лише індивідуальних, але й загальних заходів.

Таким чином, рішення формує для України чіткий стандарт: формальна відсутність порушень є недостатньою – держава зобов'язана активно виявляти та усувати системні практики, які призводять до принизливого поводження, дискримінації та примусової праці у місцях несвободи.

Позитивні зобов'язання держави щодо запобігання насильству, ефективного розслідування та перевірки дискримінаційного мотиву: стандарти ЄСПЛ

Рішення Європейського суду з прав людини «Case of Koffi V. Bulgaria» (заява по. 95/24) стосується застосування статті 3 Конвенції у матеріальному та процесуальному аспектах, а також статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 у контексті можливого дискримінаційного мотиву насильства. Суд розглянув питання виконання державою позитивних зобов'язань щодо запобігання жорстокому поведженню під час масових заходів, ефективності розслідування нападу та обов'язку перевірки расистського мотиву.

Факти справи

29 вересня 2018 року на Національному стадіоні в Софії відбувся футбольний матч між двома найбільшими клубами Болгарії – ЦСКА Софія та ПФК «Левські Софія». Стадіон розташований у центральній частині міста. Напад на заявника стався приблизно за 600 метрів від стадіону, неподалік центральних вулиць та у безпосередній близькості до будівлі Міністерства внутрішніх справ.

Такі масові заходи зазвичай широко аноншуються заздалегідь, щоб попередити громадян про можливі ризики та рекомендувати уникати територій поблизу стадіону. З метою запобігання насильству під час великих спортивних подій у Софії застосовується стандартна практика поділу центральної частини міста на дві зони для розмежування вболівальників різних команд. Вболівальники протилежних команд пересуваються різними маршрутами до стадіону та після матчу, що має на меті запобігти сутичкам.

Для забезпечення громадського порядку під час таких заходів поліція залучає значну кількість працівників, у тому числі додаткові сили з інших міст.

Суть справи

Заявник стверджував, що став жертвою жорстокого нападу з боку групи футбольних вболівальників після завершення матчу, внаслідок чого зазнав серйозних тілесних ушкоджень. Він вважав, що державні органи не забезпечили належного рівня захисту, попри те, що проведення масових спортивних заходів пов'язане з підвищеним ризиком насильства.

Заявник наголошував, що органи влади повинні були передбачити можливі загрози та вжити додаткових заходів для їх запобігання, зокрема щодо контролю за пересуванням вболівальників у центральній частині міста.

Крім того, заявник скаржився, що розслідування нападу не було ефективним. За його твердженням, органи слідства не вжили всіх необхідних заходів для встановлення обставин події, не забезпечили належного збору доказів та не ідентифікували осіб, причетних до нападу.

Заявник також зазначав, що напад міг мати расистський мотив, однак національні органи не здійснили належної перевірки цього аспекту та не розглянули справу крізь призму можливої дискримінації.

Уряд зі свого боку стверджував, що держава виконала свої позитивні зобов'язання. Було зазначено, що перед матчем було розроблено детальний план забезпечення громадського порядку, який включав оцінку ризиків та розподіл сил поліції.

Уряд наголошував, що наявна на той момент інформація не свідчила про існування конкретної та безпосередньої загрози з боку визначеної групи вболівальників, а тому підстав для застосування додаткових превентивних заходів не було.

Щодо розслідування Уряд зазначав, що органи влади діяли належним чином та вжили розумних заходів для встановлення обставин події, однак об'єктивні труднощі не дозволили ідентифікувати нападників.

Також Уряд заперечував наявність будь-яких ознак расистського мотиву та вважав, що обставини справи не вимагали проведення окремого розслідування з цього питання.

Оцінка Суду

«155. Суд нагадує, що обов'язок держав відповідно до статті 1 Конвенції забезпечувати кожному, хто перебуває під їх юрисдикцією, права і свободи, гарантовані Конвенцією, у поєднанні зі статтею 3, вимагає від держав вживати заходів для запобігання тому, щоб особи зазнавали катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, у тому числі з боку приватних осіб.

156. Згідно з усталеною практикою Суду позитивні зобов'язання держави за статтею 3 включають: по-перше, створення належної законодавчої та регуляторної бази; по-друге, за певних обставин – обов'язок вживати оперативних заходів для захисту конкретних осіб від ризику жорстокого поводження; по-третє – обов'язок провести ефективне розслідування обґрунтованих скарг на таке поводження.

157. Водночас такі позитивні зобов'язання не можуть тлумачитися як такі, що покладають на державу обов'язок запобігти кожному можливому акту насильства, з огляду, зокрема, на непередбачуваність людської поведінки та необхідність визначення пріоритетів у використанні ресурсів.

158. Для встановлення порушення необхідно довести, що органи влади не вжили заходів, які можна було розумно очікувати в межах їх повноважень для запобігання ризику, оціненого з огляду на інформацію, доступну на момент подій, без застосування ретроспективної оцінки.

159. У разі розслідування насильницьких інцидентів державні органи зобов'язані вжити всіх розумних заходів для виявлення можливого расистського мотиву та встановлення того, чи відіграла упередженість роль у подіях.

165. Суд встановив, що заявник став жертвою насильницького нападу з боку кількох осіб, унаслідок чого зазнав серйозних тілесних ушкоджень, фізичного болю та тривалого почуття страху.

171. Суд зазначає, що перед проведенням футбольного матчу органи влади розробили комплексний план заходів, який передбачав організацію безпеки, розподіл сил поліції та заходи реагування до, під час та після події.

172. Суд вважає, що оцінка ризиків, проведена органами влади, була належною, з урахуванням попереднього досвіду проведення аналогічних заходів та притаманного їм підвищеного рівня небезпеки.

173. Водночас не було доведено, що всі передбачені у плані заходи були реалізовані повною мірою або що органи влади вжили додаткових заходів у зв'язку з формуванням значної групи агресивно налаштованих уболівальників.

174. Суд встановив, що до моменту нападу органи влади не мали інформації про існування конкретної та безпосередньої загрози з боку цієї групи осіб, а тому підвищений рівень оперативного реагування не був об'єктивно необхідним.

175. Відповідно, Суд доходить висновку, що порушення статті 3 Конвенції у її матеріальному аспекті не було.

185. Суд зазначає, що одразу після події органи поліції не вжили базових заходів для забезпечення доказів, зокрема не було здійснено належного огляду місця події та збереження доказової бази.

186. Такі недоліки призвели до втрати доказів та істотно підірвали можливість проведення ефективного розслідування.

187. Подальше розслідування здійснювалося з невинуватими затримками, а ключові слідчі дії проводилися із значним запізненням.

188. Попри вжиті заходи навіть через тривалий час особи, відповідальні за напад, не були встановлені, а розслідування залишалося незавершеним.

189. Суд встановив, що органи влади не здійснили цілеспрямованих дій для перевірки можливого расистського мотиву нападу, незважаючи на відповідні твердження заявника.

190. За таких обставин Суд доходить висновку, що розслідування не відповідало вимогам ефективності.

191. Відповідно, мало місце порушення статті 3 Конвенції у її процесуальному аспекті.

201. Суд встановив, що органи влади не вжили всіх розумних заходів для перевірки можливого расистського мотиву нападу, у зв'язку із чим дійшов висновку про порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 у її процесуальному аспекті.

Суд встановив, що органи влади не вжили всіх розумних заходів для перевірки можливого расистського мотиву нападу, у зв'язку із чим дійшов висновку про порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 3 у її процесуальному аспекті.

Це рішення підкреслює, що навіть за наявності належної нормативної бази та планування заходів безпеки держава несе відповідальність за якість реагування після насильницьких інцидентів.

Для України воно є показовим у двох ключових аспектах: по-перше, обов'язок ефективного розслідування означає негайний збір доказів, активні слідчі дії та реальну здатність встановити винних; по-друге, у справах із можливим дискримінаційним мотивом органи влади зобов'язані окремо і цілеспрямовано перевіряти цей аспект. Ігнорування мотиву ненависті або формальне розслідування створює самостійне порушення Конвенції.

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи –

<https://t.me/InfoUNBA>

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – <https://t.me/hsaorgua>

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

2026